

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มุสลิมในสยามมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายและมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน เมื่ออยู่ร่วมกันในสังคมพหุลักษณะที่หลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา ภายใต้วัฒนธรรมกระแสหลักของสยาม มุสลิมก็มีวัฒนธรรมร่วมกับชาวสยามในลักษณะของ **sublimation**¹ ที่ปรับตัวให้สอดคล้องกับเงื่อนไขต่างๆ โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้ และมีส่วนสำคัญในการร่วมพัฒนาบ้านเมืองในประวัติศาสตร์มาโดยตลอด

จากการพิจารณางานวิจัยและงานวิชาการที่เกี่ยวกับสังคมมุสลิมโดยทั่วไปพบว่าส่วนใหญ่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของมุสลิมในสยามที่เริ่มขึ้นพร้อมกับการแผ่เข้ามาของศาสนาอิสลามในแหลมมลายู ดินแดนบางส่วนได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสยามมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ต่อมาในสมัยอยุธยาเริ่มปรากฏหลักฐานต่างๆเกี่ยวกับมุสลิมในสยามจากการบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยเฉพาะในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับราชวงศ์ซอฟาเวียะฮ์ของเปอร์เซียอันทรงอิทธิพลและเป็นศูนย์กลางการค้าระดับนานาชาติ ในขณะที่ประเทศในเอเชียใต้ที่มีประชากรมุสลิมจำนวนมากเริ่มมีบทบาทในการติดต่อกับสยามมากขึ้น ในสมัยธนบุรีและต้นรัตนโกสินทร์ ประชากรในดินแดนมลายูซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสยามได้นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่พื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล ซึ่งถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของสยามทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการปกครองนั้นมีมุสลิมจากหลากหลายเชื้อชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานด้วยเหตุผลแตกต่างกัน รวมทั้งชาวพื้นเมืองบางส่วนก็ได้เข้ารับนับถือศาสนาอิสลามเพิ่มขึ้น

¹ Sublimation (ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, 2547 : 97) การมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมกระแสหลัก โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้ ด้วยการปรับตัวให้สอดคล้องกับเงื่อนไขต่างๆ (ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาบันปัตยกรรม มนุษย์ ปฏิสัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาหลักฐานที่ใช้ในงานวิจัยและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของมุสลิมในสยามส่วนใหญ่จะพบว่าเป็นข้อมูลกระแสหลักที่สื่อสารผ่านเอกสารของทางราชการ บันทึกรายงานของชาวต่างชาติและบันทึกคำบอกเล่าของกลุ่มขุนนาง องค์ความรู้ที่มีอยู่จึงเกิดจากโลกทัศน์ของกลุ่มชนชั้นปกครองและผู้ที่รู้หนังสือบางกลุ่ม ยังไม่ปรากฏหลักฐานที่เป็นมุมมองของชาวบ้าน และยังขาดข้อมูลเกี่ยวกับมโนทัศน์ของชาวสยามที่มีต่อมุสลิมซึ่งเป็นองค์ความรู้พื้นฐานสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมสยามในอดีตเป็นแบบมุขปาฐะที่ถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านการบอกเล่าต่อกัน องค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของมุสลิมรวมถึงโลกทัศน์ของชาวสยามที่มีต่อมุสลิมจึงไม่ได้บันทึกผ่านทางเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพียงอย่างเดียว หากแต่รวมถึงคำบอกเล่า ประเพณีที่สืบทอดกันมา งานสถาปัตยกรรมและงานศิลปะแขนงต่างๆที่คนทั่วไปสามารถเข้าถึงและรับรู้ได้ โดยเฉพาะงานจิตรกรรมที่สามารถเห็นได้ทั่วไปในศาสนสถานและชุมชน ภาพจิตรกรรมจึงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของมุสลิมที่สำคัญที่ยังไม่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบมาก่อน

เนื่องจากแนวคิดในการแสดงออกทางด้านจิตรกรรมของมุสลิมนั้นมีข้อจำกัดในส่วนของ การวาดภาพสิ่งมีชีวิตประเภทคนและสัตว์² จึงมักไม่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับมุสลิมในภาพจิตรกรรมภายในมัสยิดหรือชุมชนมุสลิมในสยาม หลักฐานเกี่ยวกับมุสลิมกลับมีปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังและองค์ประกอบของวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางการเวียนรู้และศูนย์กลางการปลูกฝังมโนทัศน์ของชาวสยามที่นับถือศาสนาพุทธ จิตรกรรมฝาผนังใช้อธิบายหลักธรรมเพื่อให้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา³ และช่วยให้เข้าถึงหลักธรรมได้ดียิ่งขึ้นผ่านการอธิบายด้วยภาพ นอกเหนือจากจะสั่งสอนศีลธรรมผ่านการฟังเทศน์ฟังธรรมในวัด

มนุษย์ปรารถนาความมั่นใจและความปลอดภัยในชีวิต จึงสร้างสิ่ง que แสดงความศรัทธาขึ้นมาโดยใช้สัญลักษณ์ต่างๆเป็นตัวแทนแห่งคำตอบในการแสวงหาความหมายต่างๆ (ทิพย์

² มุสลิมจึงพยายามหลีกเลี่ยงการสร้างรูปของสิ่งมีชีวิตขึ้นหัดเทียบการสร้างของพระเจ้าและปฏิเสธการสร้างรูปเคารพ ศิลปินมุสลิมได้ทดแทนข้อจำกัดดังกล่าวโดยการพัฒนาอักษรประดิษฐ์ที่มาจากพระนามของพระเจ้าและศาสดาหรือข้อความจากคัมภีร์อัลกุรอานลายพระรพทุกข ลายเขาคณิต และภาพของสถานที่สำคัญ เพื่อใช้ในการตกแต่ง

³ โดยใช้ฝาผนังเป็นที่แสดงธรรม เจตนาจะให้ศาสนสถานซึ่งได้สถาปนาแล้วนั้นบริบูรณ์ไปด้วยศิลปกรรมที่มีความงดงามเจริญตาเจริญใจ ผู้ศรัทธาจึงสร้างสรรค์งานศิลปกรรมที่ดีที่สุดให้กับวัดเพื่อเป็น บุญกุศล (จุลทรรศน์ พยาชานนท์, 2525: 23-26)

สุดา ปทุมานนท์, 2547 : 117)⁴ ดังจะเห็นได้จากแบบแผนทางกายภาพของพุทธสถานที่เชื่อมโยงกับคติการแสดงความหมายของสถานที่ในฐานะรูปจำลองของจักรวาล⁵ และเพื่อใช้อธิบายพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นนามธรรมและสื่อออกมาในเชิงสัญลักษณ์ จิตรกรรมที่ปรากฏร่วมกับตัวอาคารจึงสื่อความหมายโดยเชื่อมโยงเข้ากับส่วนประกอบของจักรวาล มีกฎเกณฑ์และตำแหน่งในการเขียนภาพในส่วนต่างๆของสถาปัตยกรรมที่มีผลต่อการรับรู้ของคนประกอบพิธีกรรมอยู่ภายใน

เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของการเขียนจิตรกรรมในงานสถาปัตยกรรมโดยโยงเข้ากับระบบการสื่อความหมายและการอ้างอิงในเชิงสัญลักษณ์ วัตถุประสงค์จึงเป็นศูนย์กลางของการศึกษาที่ปลูกฝังคุณธรรมควบคู่ไปกับวิชาความรู้ต่างๆ รวมถึงการถ่ายทอดมโนทัศน์สู่สังคม ความหมายของจิตรกรรมที่มีแบบแผนเฉพาะและความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ที่มีต่อการใช้งานของอาคารจึงเกี่ยวข้องกับกำหนัดความหมายเชิงสัญลักษณ์พิเศษให้กับตัวอาคาร⁶ เช่น การเขียนภาพพุทธประวัติตอนมารผจญบนผนังด้านสกัดด้านหน้าพระประธานและภาพจักรวาลส่วนกามภูมิบนผนังสกัดด้านหลังโดยประดิษฐานพระพุทธรูปประธานไว้ที่ศูนย์กลางแห่งจักรวาลนั้น เกิด

⁴ (ทิพย์สุดา ปทุมานนท์. จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ ปฏิสัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.)

⁵ ในระยะแรก ปรากฏมหาธาตุเป็นสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุ ศูนย์กลางจักรวาล พระระเบียงที่สร้างขึ้นล้อมรอบพระปรารักษ์เป็นเสมือนเครื่องกำหนดขอบเขตจักรวาล (เสมอชัย, 2539:130) ต่อมาอุโบสถมีความสำคัญในฐานะที่เป็นอาคารประธานของเขตพุทธาวาส เนื่องจากเป็นศูนย์กลางสำหรับพิธีกรรมของชุมชน โดยเฉพาะเป็นสถานที่ประกอบอุปสมบทกรรมของขุนนางและสามัญชน (เสมอชัย, 2539 :77-79)

⁶ จิตรกรรมที่ปรากฏร่วมกับตัวอาคารได้สื่อความหมายโดยเชื่อมโยงเข้ากับส่วนประกอบของจักรวาล มีกฎเกณฑ์และตำแหน่งในการเขียนภาพในส่วนต่างๆของสถาปัตยกรรมที่มีผลต่อการรับรู้ของคน ดังนี้ (สมชาติ มณีโชติ, 2529 : 32)

- ผนังหุ้มกลองด้านหน้าพระประธานเหนือขอบประตู เขียนภาพพุทธประวัติมารผจญ
- ผนังหุ้มกลองด้านหลังพระประธาน นิยมเขียนภาพไตรภูมิ แต่บางแห่งเขียนภาพพุทธประวัติตอนพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เปิดโลกทั้งสามให้เห็นเป็นโลกสวรรค์ โลกมนุษย์ และบาดาล หรือนรกภูมิ
- ผนังด้านข้างหรือขอบหน้าต่างทั้งสองข้างหรือบนคอสอง นิยมเขียนภาพเทพชุมนุมหรือภาพอดีตพุทธ
- ผนังห้องระหว่างช่องหน้าต่าง นิยมเขียนภาพ พุทธประวัติ หรือ ชาดก
- บานประตู-บานหน้าต่าง นิยมเขียนภาพทวารบาล

จากการตีความของจิตรกรที่เน้นย้ำในเรื่องสถานะอันสูงส่งและความยิ่งใหญ่ของพุทธภาวะ ที่เหนือกว่าสถานะแห่งชีวิตทั้งมวลในอนันตจักรวาล (เสมอชัย, 2539:121,148)⁷

นอกจากจะเป็นภาพที่อธิบายหลักธรรมในพุทธศาสนาที่เขียนขึ้นเป็นพุทธบูชาแล้ว จิตรกรรมฝาผนังยังประกอบด้วยเนื้อหาในส่วนต่างๆ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณคดี และประวัติศาสตร์ จึงมีข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับมุสลิมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมพหุลักษณะในสยาม ดังปรากฏภาพของมุสลิมแทรกอยู่ในงานจิตรกรรมในวัด ได้แก่ พุทธประวัติบางตอน เช่นภาพมารผจญและทศชาติชาดก และภาพที่เขียนในวรรณคดีในเชิงสัญลักษณ์ ตลอดจนภาพกากที่แทรกอยู่ในเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ภาพจิตรกรรมจึงเป็นข้อมูลประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่มีรายละเอียดที่สะท้อนวัฒนธรรมและประเพณี การแต่งกาย พิธีกรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและความสัมพันธ์กับต่างชาติ มีทั้งที่เป็นจิตรกรรมฝาผนัง จิตรกรรมที่บานประตูหน้าต่าง จิตรกรรมลายรดน้ำบนตู้พระไตรปิฎก และภาพจิตรกรรมในสมุดข่อย

งานวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาวัตถุประสงค์และความหมายของภาพมุสลิมที่ปรากฏในจิตรกรรมไทยประเพณีในสถาปัตยกรรมประเภทวัดและวัง เพื่อค้นหาโน้ตทัศน์ของชาวสยามที่มีต่อมุสลิมและสาระสำคัญเกี่ยวกับมุสลิมที่ชาวสยามต้องการถ่ายทอดสู่สังคม ผ่านทางการศึกษาแนวคิดและรูปแบบในการเขียนภาพมุสลิมในจิตรกรรมไทยควบคู่ไปกับการศึกษาหลักฐานทางด้านอื่น ได้แก่ คำบอกเล่า เอกสาร งานหัตถกรรม สถาปัตยกรรม เรื่องราวในจิตรกรรมฝาผนังในวัดเป็นการสื่อสารกันภายในสังคมของพุทธศาสนิกชนด้วยกัน หากเข้าใจวัตถุประสงค์ของการเล่าเรื่องในภาพรวม การศึกษาภาพมุสลิมในองค์ประกอบของภาพจิตรกรรมในงานสถาปัตยกรรมและการพิจารณาเนื้อหาควบคู่ไปกับบริบทแวดล้อม ก็อาจจะเป็นการค้นพบองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของมุสลิมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยและยังช่วยให้เข้าใจถึงมโนทัศน์ของชาวสยามที่มีต่อมุสลิมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัยด้วย

นอกจากนั้น เมื่อศึกษามโนทัศน์ในความหมายที่ว่า “ภาพในความคิดที่เปรียบเสมือนภาพตัวแทน หมวดหมู่ของวัตถุ สิ่งของ แนวคิด หรือปรากฏการณ์ ซึ่งมีลักษณะต่างๆ ไปคล้ายกัน”

⁷ (เสมอชัย พูลสุวรรณ. สัญลักษณ์ในงานจิตรกรรมไทย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19 ถึง 24. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.)

(Medin, 1989 อ้างถึงใน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2545: 2)⁸ แล้ว คำตอบที่ได้จากงานวิจัย น่าจะเป็นพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจอันดีในการอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบัน และที่สำคัญ งานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานที่เสริมสร้างองค์ความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานสู่การสร้างศักยภาพและความสามารถเพื่อการพัฒนาทางสังคมอย่างยั่งยืนบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม แบบบูรณาการ นำไปสู่การต่อยอดภูมิปัญญาของประเทศ และนำไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ รวมถึงการอนุรักษ์ พัฒนาคุณค่าทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชาติบนภูมิปัญญาท้องถิ่น การดำรงไว้ซึ่งองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมและสร้างสรรค์ งานศิลป์ ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับ คติความเชื่อ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี ผ่านทางภาพมุสลิมใน จิตรกรรมไทยประเพณีในงานสถาปัตยกรรม
2. สังเคราะห์หมโนทัศน์ของชาวสยามที่มีต่อมุสลิมผ่านทางงานจิตรกรรมไทยประเพณีในงานสถาปัตยกรรมในบริบทของสังคมสยามในแต่ละยุคสมัย โดยการศึกษาความหมาย บัญญัติที่มีอิทธิพลต่อการเขียนภาพมุสลิม แหล่งที่มาของหมโนทัศน์ดังกล่าว และการถ่ายทอดหมโนทัศน์สู่สังคม
3. ศึกษาพัฒนาการทางสังคมของมุสลิมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับพัฒนาการทางด้านการเขียนภาพจิตรกรรม
4. สร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับมุสลิมในสังคมพหุวัฒนธรรมในสยาม ที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจอันดีในสังคมไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้จะศึกษาภาพของมุสลิมในงานจิตรกรรมไทยตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญต่อการศึกษาดังนี้

1. มุสลิมเริ่มมีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์สยาม

⁸ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การคิดเชิงหมโนทัศน์, กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย, 2545)

2. ปรากฏหลักฐานภาพมุสลิมในจิตรกรรมในสถาปัตยกรรม

3. ภาพจิตรกรรมมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้และความคิดสู่สังคม ก่อนที่การเขียนหนังสือจะเข้ามามีบทบาทในการสื่อสารแทนที่ในช่วงเวลาต่อมา

ศึกษาภาพจิตรกรรมไทยประเพณีภายในสถาปัตยกรรมประเภทวัดและวังที่มีภาพของมุสลิมปรากฏอยู่ ซึ่งรวมถึง ภาพจิตรกรรมที่ตู้พระไตรปิฎก และสมุดข่อย และศึกษาลักษณะของสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์กับการนำเสนอเนื้อหาในงานจิตรกรรม โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ช่วง เพื่อการศึกษาในเชิงลึกดังนี้

1. สมัยอยุธยาตอนปลาย ตัวอย่างเช่น วัดเกาะแก้วสุทธาราม จ.เพชรบุรี, วัดพุทไธศวรรย์ จ.พระนครศรีอยุธยา, วัดช่องนนทรี กรุงเทพฯ
2. สมัยอยุธยาตอนปลาย-สมัยรัตนโกสินทร์ ในช่วงรัชกาลที่ 1-2 ตัวอย่างเช่น วัดสุทัศน์เทพวราราม, วัดดุสิตาราม
3. สมัยรัตนโกสินทร์ ในช่วงรัชกาลที่ 3-4 ตัวอย่างเช่น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม, วัดกัลยาณมิตร, วัดปทุมวนาราม
4. สมัยรัตนโกสินทร์ ในช่วงรัชกาลที่ 5-6 ตัวอย่างเช่น, วัดชลธาราสিংเห จ.นราธิวาส, โดมพระที่นั่งอนันตสมาคม

รวมถึง วัดสุวรรณาราม, วัดทองธรรมชาติ, วัดบางยี่ขัน, วัดดาวดึงษาราม, วัดคงคาราม, วัดมหิงษาราม จ.ปัตตานี, วัดโคกเคียน จ.นราธิวาส, วัดบ้านกลางเทพนิมิต จ. ปัตตานี, วัดควนใน จ. ปัตตานี, วัดโคกมะเฟือง จ. นราธิวาส, วัดโพธิ์ปฐมवास จ.สงขลา ฯลฯ และงานจิตรกรรมในสถานที่ที่ค้นพบเพิ่มเติมจากการสำรวจภายในประเทศ

ระเบียบวิธีวิจัย

“การศึกษามโนทัศน์ของชาวสยามที่มีต่อมุสลิมผ่านทางจิตรกรรมฝาผนัง” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งศึกษาวัตถุประสงค์และความหมายของภาพที่เกี่ยวข้องกับมุสลิมซึ่งปรากฏอยู่ในจิตรกรรมไทยประเพณีของสถาปัตยกรรมประเภทวัดและวัง และเพื่อค้นหามโนทัศน์ของชาวสยามที่มีต่อมุสลิมและสาระสำคัญเกี่ยวกับมุสลิมที่ชาวสยาม

ต้องการถ่ายทอดสู่สังคมสยาม ผ่านทางการศึกษาแนวคิดและรูปแบบในการเขียนภาพที่เกี่ยวกับมุสลิมในจิตรกรรมไทย โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ศึกษาเอกสารวิชาการ ศึกษาโบราณวัตถุ และจากการสำรวจภาพจิตรกรรมในวัดและวัง มีวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า (Oral History) ร่วมกับข้อมูลประเภทเอกสารที่เกี่ยวข้องและข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสำรวจ เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์จัดกลุ่มลักษณะของแนวคิดประเด็นต่าง ๆ ที่ได้ตั้งกรอบไว้ตามสาระของวัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้แบบพรรณนา (Descriptive Research) ในเนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องราวของภาพจิตรกรรม และงานสถาปัตยกรรม ได้แก่ รูปแบบลักษณะภาพจิตรกรรม องค์ประกอบของภาพจิตรกรรม ตำแหน่งของภาพในสถาปัตยกรรม และแนวคิดที่เกี่ยวกับลักษณะของสถาปัตยกรรม ในส่วนที่เกี่ยวกับภาพของมุสลิม โดยใช้วิธีวิเคราะห์ (Analytical Research) ในประเด็นที่เกี่ยวกับการศึกษา วิเคราะห์ ตีความหมาย แนวความคิด และแบบอย่างที่มาของการเขียนภาพมุสลิมในจิตรกรรม โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. สืบค้นข้อมูลเอกสารทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ เอกสารชั้นต้น อาทิ ตำราขนานพงศาวดาร บันทึกชาวต่างชาติในยุคร่วมสมัยกับช่วงเวลาที่ได้กำหนดไว้ในงานวิจัย ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการประเมินคุณค่าของเอกสารก่อนนำมาใช้ในงานวิจัยและอ้างอิง
2. สืบค้นกลุ่มตัวอย่างเพื่อจัดแบ่งตามยุคสมัยของการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง
3. สืบค้นและเก็บข้อมูลภาคสนามโดยบันทึกภาพจิตรกรรมในกลุ่มวัดที่ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยของสถาปัตยกรรม ดำเนินการวิจัยโดยศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะรูปแบบและการนำเสนอเนื้อหาในงานจิตรกรรม
4. ศึกษาความคิดเห็นที่เกี่ยวกับจิตรกรรมและสถาปัตยกรรม
5. วิเคราะห์ผลที่ได้จากการวิจัยรูปแบบของภาพมุสลิมในงานจิตรกรรม และนำผลที่ได้มาพิจารณาพร้อมกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์ควบคู่ไปกับบริบททางสังคม สรุปและเสนอผลการศึกษาดมหลักวิชาการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษานี้ได้ศึกษากลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างประเภทบุคคล และ กลุ่มตัวอย่างประเภทงานจิตรกรรมในสถาปัตยกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือแบบฟอร์ม

การสัมภาษณ์และแบบฟอร์มการสำรวจ โดยแบบฟอร์มการสัมภาษณ์ประกอบด้วยคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ในประเด็นสำคัญเกี่ยวกับจิตรกรรมในวัด อาทิ ประวัติความเป็นมาของการสร้างวัดในชุมชน การรับอิทธิพลของศิลปวัฒนธรรมจากภายนอกในรูปแบบต่างๆ ความสัมพันธ์ของชุมชนกับชุมชนมุสลิม แนวคิดและลักษณะเด่นของงานจิตรกรรม เป็นต้น ในส่วนของแบบฟอร์มการสำรวจนั้นได้ทำการสำรวจจิตรกรรมในงานสถาปัตยกรรมตามหัวข้อหลักกัน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของจิตรกรรมในสถาปัตยกรรมองค์ประกอบทางกายภาพสถาปัตยกรรม และชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ดำเนินการได้อย่างครบถ้วนทุกประเด็นและได้มาตรฐาน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้ศึกษาพัฒนาการของแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับภาพมุสลิมในจิตรกรรมในวัดทั่วประเทศ ควบคู่ไปกับการศึกษาพัฒนาการทางสังคมที่สัมพันธ์กับมุสลิมและพัฒนาการทางด้านจิตรกรรมในงานสถาปัตยกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อสังคมมุสลิมอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลเอกสาร

1.1 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับมุสลิมและภาพของมุสลิมในจิตรกรรมในสถาปัตยกรรมประเภท วัดและวัง ที่ปรากฏในรูปแบบของ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา หนังสือ บทความ ข้อเขียน เอกสารประกอบการสัมมนา บันทึก จดหมาย เว็บไซต์ของหน่วยงานของรัฐบาลหรือสถาบันการศึกษาที่มีความน่าเชื่อถือ

1.2 ศึกษาจากภาพถ่าย แผนที่ และภาพถ่ายจากดาวเทียม ที่แสดงสถาปัตยกรรมที่ศึกษา และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมกับชุมชนมุสลิม

2. ข้อมูลจาก การสำรวจ และ การสัมภาษณ์

2.1 การสำรวจจิตรกรรมฝาผนังในวัดที่มีภาพมุสลิมช่วงอยุธยาตอนปลาย-รัตนโกสินทร์

2.1.1 สำรวจกลุ่มตัวอย่างเพื่อจัดแบ่งวัดตามยุคสมัยของการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง

2.1.2 สังเกตและบันทึกสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวัด

2.1.3 สำรวจและทำรังวัดผังอาคารและผังบริเวณวัด โดยเน้นประเด็นที่เป็นสาระสำคัญ อาทิเช่น รูปแบบทางสถาปัตยกรรม รูปแบบลักษณะของจิตรกรรมฝาผนัง เนื้อหาของภาพจิตรกรรม และตำแหน่งของภาพมุสลิมที่ปรากฏในงานสถาปัตยกรรม เป็นต้น โดยกำหนดสาระ

ไว้ 4 ช่วงเวลาตามลำดับโดยพิจารณาจากความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดที่มีผลต่อลักษณะของจิตรกรรมดังนี้

ช่วงที่ 1 สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย,

ช่วงที่ 2 สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย, สมัยกรุงธนบุรี, รัชกาลที่ 1- รัชกาลที่ 2

ช่วงที่ 3 สมัยรัชกาลที่ 3- รัชกาลที่ 4

ช่วงที่ 4 สมัยรัชกาลที่ 5- รัชกาลที่ 6

2.2 สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับภาพจิตรกรรมในสถาปัตยกรรมจากกลุ่มตัวอย่างได้แก่วัดและวังต่างๆ แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการ โดยแบ่งกลุ่มบุคคล ดังต่อไปนี้

2.2.1 เจ้าอาวาสและผู้อาวุโสในชุมชน

2.2.2 นักวิชาการ ศิลปิน และ นักประวัติศาสตร์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับงานจิตรกรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์ของมุสลิมในสยามที่บันทึกผ่านจิตรกรรมในงานสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นข้อมูลทางด้านศิลปวัฒนธรรมในอดีตที่ยังไม่เคยมีการศึกษาอย่างเป็นระบบมาก่อน
2. ทำให้เข้าใจมโนทัศน์ของชาวสยามที่มีต่อมุสลิมผ่านทางงานจิตรกรรมไทยในงานสถาปัตยกรรมที่เชื่อมโยงกับพัฒนาการทางด้านการเขียนภาพจิตรกรรม
3. ทำให้เข้าใจพัฒนาการทางสังคมของมุสลิมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคมสยามที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมาโดยตลอด
4. เป็นนำองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับมุสลิมในสังคมพหุวัฒนธรรมในสยามซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจอันดีในสังคมไทยในปัจจุบันได้

แผนการดำเนินงานตลอดโครงการและผล (output) ที่จะได้ในแต่ละปี

กิจกรรมโครงการในช่วงปีที่ 1	ระยะเวลา (เดือน)
1. ศึกษาข้อมูลเอกสารในประเด็นสำคัญ ได้แก่ จิตรกรรมไทยประเพณี สถาปัตยกรรมในสยาม ประวัติศาสตร์มุสลิมในสยาม และ ศิลปะสถาปัตยกรรมอิสลามในสยาม	2
2. ทบทวนวรรณกรรมเพิ่มเติมเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ตัวบท และศึกษากลุ่มตัวอย่าง เพื่อจัดแบ่งตามยุคสมัยของการเขียนภาพจิตรกรรมในสถาปัตยกรรม	3
3. สํารวจและเก็บข้อมูลภาคสนามโดยบันทึกภาพจิตรกรรมในกลุ่มวัดที่ทำการศึกษํารวจจริงวัดฝั่งของสถาปัตยกรรม ดําเนินการวิจัยโดยศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะรูปแบบและการนำเสนอเนื้อหาในงานจิตรกรรม (ช่วง ที่ 1 จิตรกรรมในสถาปัตยกรรมในกรุงเทพฯ จังหวัดในภาคกลาง และภาคตะวันออก 24 แห่ง จากแผนที่กำหนดไว้เดิม 14 แห่ง)	5
4. ศึกษาความคิดเห็นที่เกี่ยวกับจิตรกรรมและสถาปัตยกรรม (ช่วง ที่ 1)	(ดําเนินการควบคู่ไปกับข้อ3)
5. จําแนกแยกแยะเนื้อหาที่ได้จากการวิจัยรูปแบบของภาพมุสลิมในงานจิตรกรรมเพื่อวิเคราะห์ผล และนำผลที่ได้มาพิจารณาพร้อมกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และบริบททางสังคม (ช่วง ที่ 1)	2
กิจกรรมโครงการในช่วงปีที่ 2	ระยะเวลา (เดือน)
6. สํารวจและเก็บข้อมูลภาคสนามโดยบันทึกภาพจิตรกรรมในกลุ่มวัดที่ทำการศึกษํารวจจริงวัดฝั่งของสถาปัตยกรรม ดําเนินการวิจัยโดยศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะรูปแบบและการนำเสนอเนื้อหาในงานจิตรกรรม (ช่วงที่ 2 จิตรกรรมในสถาปัตยกรรมในภาคใต้ 9 แห่ง จากแผนที่กำหนดไว้เดิม 7 แห่ง)	4
7. ศึกษาความคิดเห็นที่เกี่ยวกับจิตรกรรมและสถาปัตยกรรม (ช่วงที่ 2)	(ดําเนินการควบคู่ไปกับข้อ6)
8. จําแนกแยกแยะเนื้อหาที่ได้จากการวิจัยรูปแบบของภาพมุสลิมในงานจิตรกรรมเพื่อวิเคราะห์ผล และนำผลที่ได้มาพิจารณาพร้อมกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และบริบททางสังคม (ช่วงที่ 2)	3
9. เขียนอภิปรายผลการศึกษาตามโครงเรื่องใหม่	3
10.สรุปและเสนอผลการศึกษาตามหลักวิชาการ	2
ระยะเวลารวมทั้ง 2 ช่วงปี	24 เดือน